

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

БОНДАР Юрій Володимирович

УДК[32:008]:316774] (477) (043.3)

**СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

23.00.03 — політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ — 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Науковий керівник — доктор політичних наук, професор
Бебик Валерій Михайлович,
Відкритий міжнародний університет розвитку
людини «Україна», завідувач кафедри суспільно-
політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Макаренко Євгенія Анатоліївна,
Інститут світової економіки і міжнародних
відносин НАН України,
провідний науковий співробітник;

кандидат політичних наук
Набруско Віктор Іванович,
Інститут журналістики Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри телебачення і радіомовлення.

Захист відбудеться « 3 » грудня 2010 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «29» жовтня 2010 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. А. Остапенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інформаційний простір будь-якої держави — об'єктивна складова та невід'ємний атрибут її повноцінного функціонування. Не виняток і Україна, яка переживає період трансформації політичного світогляду, становлення широкого простору політичного, соціального діалогу, формування демократичної політичної культури. Суспільні трансформаційні процеси об'єктивно позначаються і на становленні та еволюції національного інформаційного простору, який кореспондується з парадигмою політико-владних відносин, політичною системою, устроєм суспільства та завданнями, які воно реалізує.

Перехід до сучасного інформаційного ладу, до нової соціальної системи відносин є досить неоднозначним, складним і суперечливим, бо відмовитись від інформаційних систем (насамперед їх політизованості), що існували за часів СРСР, і швидко перейти до більш демократичних, позбавитися недоліків заідеологізованого функціонування інформаційного простору не просто — відчувається вплив попередньої інформаційно-комунікативної системи, що гальмує процес демократизації ЗМІ, вироблення демократичної політичної культури.

Зміцнення та захист національного інформаційного простору України є складовою забезпечення її національної безпеки. Об'єктивно повноцінний інформаційний простір забезпечує суверенітет держави у виконанні нею внутрішніх і зовнішніх функцій. Він в одному випадку сприяє, зокрема, формуванню демократичної політичної культури всередині держави, в іншому — створює умови для рівноправного входження у світову спільноту, світовий інформаційний простір.

Формуючи власний інформаційний простір, слід усвідомлювати, що дієвим він може бути лише із врахуванням світових інформаційних процесів, у контексті і в поєднанні з ними. Сучасні технології спричинили ефект «комунікаційного вибуху», що багато в чому коригує сутність і саме поняття національного інформаційного простору. Глобальні процеси почасти ускладнюють розвиток інформаційного простору окремих невеликих або новопосталих національних держав. Зокрема, окрім позитивних факторів інформаційних процесів, дослідники проблем медіа-простору зауважують тенденцію медіатизації політики провідних держав, ведення і поширення впливу за допомогою ЗМІ та нових мас-медіа, комунікаційних технологій, що дзеркально призводить до фактичної політизації ЗМІ, використання їх як засобу глобальної експансії.

Окремим проблемам інформації, інформаційно-комунікативних систем, глобалізації цих процесів у контексті формування політичної системи суспільства, демократичної політичної культури, національного інформаційного простору присвячені дослідження вітчизняних науковців В. Андрущенко, О. Антонюка, В. Бабкіна, О. Бабкіної, І. Бідзюри, В. Бебика,

І. Варзара, М. Головатого, В. Горбатенка, Л. Губерського, Б. Калініченка, О.Картунова, В.Корнієнка, В. Кременя, А. Кудряченка, Є. Макаренко, А. Москаленка, В. Набруска, Г. Почепцова, Ф. Рудича, І. Слісаренка, С. Телешуна, М. Томенка та ін.

Аналіз наявних досліджень дає підстави і основу для пошуку нових, інших підходів і рішень у вивченні парадигм співіснування і впливу медійного середовища, національного інформаційного простору на суспільні процеси, формування демократичної політичної культури та ідеології, демократизацію суспільства. Зокрема більше уваги потребують проблеми політичної ролі національних засобів масової інформації (комунікації), їх місця в ідеологічному та владному просторі, у формуванні громадянського суспільства в Україні, виробленні інформаційної культури та ідеології державотворення як умови існування повноцінного національного інформаційного простору, особливості становлення та еволюції власне національного інформаційного простору, його відповідного обстоювання в умовах глобалізації. Зазначені наукові проблеми у вітчизняній науці є недостатньо розробленими, що й обумовило тему, мету і завдання даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою комплексної наукової дослідної програми кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» «Соціально-політичні проблеми становлення глобального світу». Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою Радою Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (протокол № 6 від 25 грудня 2008 р.).

Метою дисертаційного дослідження є аналіз становлення та розвитку національного інформаційного простору України в контексті формування демократичної політичної культури українського суспільства.

Для досягнення поставленої мети у дисертації визначенні такі **завдання**:

- проаналізувати особливості становлення національного інформаційного простору в Україні, його політико-правових засад та значення у процесі формування демократичної політичної культури на сучасному етапі державотворення;
- дослідити роль і місце інформаційно-комунікативної системи як елемента політичної системи та культури, її вплив на суспільний розвиток в умовах різних політичних систем;
- проаналізувати стан і проблеми функціонування інформаційно-комунікативної системи України, зміст державної інформаційної політики в умовах світового інформаційного простору, глобалізації;
- проаналізувати особливості практичної участі ЗМІ у процесах формування демократичної політичної культури; забезпечення інформаційних прав, свободи слова;
- окреслити проблеми і завдання зміцнення та захисту національного інформаційного простору як чинника формування демократичної політичної

культури в Україні.

Об'єктом дослідження є інформаційний простір як елемент інформаційної та духовно-культурної сфер суспільства.

Предметом дослідження є особливості становлення національного інформаційного простору як засобу формування демократичної політичної культури сучасного українського суспільства.

Методологічну основу даного дисертаційного дослідження становлять головні принципи історизму та наукової об'єктивності, фундаментальні положення як вітчизняних, так і окремих зарубіжних історико-філософських, політичних концепцій стосовно закономірностей та певних специфічних особливостей становлення інформаційно-комунікативних систем, інформаційного простору, інформаційних потоків, інформації взагалі, особливостей їх функціонування в різних політичних системах, у процесі формування демократичної політичної культури.

Для того щоб відповідно досягти поставленої мети, використовувались філософські, загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**. Системний метод дав змогу розглянути і проаналізувати становлення та еволюцію національного інформаційного простору як цілісний складний процес, чинник державотворення та формування демократичної політичної культури. Структурно-функціональний метод був використаний для розкриття функцій ЗМК. Метод аналізу та синтезу, зокрема, дав змогу простежити зв'язок між комунікацією, діалогом та політичною владою і ЗМК. Порівняльний метод використовувався для дослідження трансформації українських ЗМК, еволюції національного інформаційного простору. За допомогою критико-конструктивного методу був здійснений аналіз сучасних інтерпретацій взаємовпливу ЗМК та політичної реальності. Для визначення характерних рис інформаційних процесів використано описовий метод, методи емпіричних досліджень, за допомогою яких порівняно умови функціонування ЗМІ за радянських часів та сучасних українських ЗМІ. За допомогою методів дослідження причинних зв'язків виявлено залежність стану національного інформаційного простору, інформаційної безпеки держави від демократичності суспільства, впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, глобальних процесів.

У цілому ці та інші використані методи дають змогу комплексно розглянути проблеми національного інформаційного простору України, особливості його існування та розвитку, у тому числі й обґрунтування відповідного обстоювання та захисту.

Для комплексного бачення ролі національного інформаційного простору в політиці дисертантом використані загальнонаукові підходи, соціологічні, політологічні парадигми. Базуючись на аналізі основних сучасних теоретичних розробок зарубіжних і вітчизняних дослідників стосовно взаємовпливу ЗМК і демократичної політичної культури та ідеології, дисертант реконструював комплексне бачення ролі ЗМК у політиці загалом.

Наукова новизна дисертації полягає у комплексному аналізі проблем становлення та еволюції національного інформаційного простору України та

його впливу на процес формування демократичної політичної культури українського суспільства в сучасних умовах, особистому внеску автора у розробку теоретичних засад інформаційної діяльності, розвиток національної інформаційної сфери. Зокрема

вперше:

– на основі комплексного аналізу розглянуто головні (політичні, правові, соціальні, організаційні) засади становлення національного інформаційного простору України в контексті формування демократичної політичної культури суспільства та визначено їх взаємообумовлений характер; розглянуто особливості та специфіку функціонування інформаційного простору у суспільствах з різними політичними системами. Дисертант виходив з того, що світовий досвід використання інформації та комунікації, як засобів формування політичної культури, духовності, ідеології суспільства, потребує критичного аналізу, адже його використання має сенс лише за умови врахування історичної традиції, ментальності українства;

– виокремлено актуальні «больові точки» національного інформаційного простору, обґрунтовано пропозиції й рекомендації стосовно вдосконалення механізму впливу засобів масової інформації (комунікації) на розвиток духовних засад суспільства, зміцнення його гуманітарної основи; захисту і розвитку національного інформаційного простору як елементу державності. Обґрунтовано свободу слова як умову демократичної політичної культури. Дисертант доводить, що демократичний вільний розвиток суспільства, забезпечення прав і свобод громадян є концептуально засадничими умовами повноцінного існування національного інформаційного простору, гарантування національних інтересів в інформаційній сфері;

поглиблено:

– історіографію проблеми дослідження, обґрунтування ролі й значення ЗМІ у формуванні демократичної політичної культури як одного з факторів демократичних політичних реформ;

– зміст понять інформаційної сфери, зокрема, «національний інформаційний простір», «інформаційно-комунікативна система», «інформаційний вплив» та ін., запропоновано нові дефініції, що стосуються проблематики дослідження;

дістали подальшого розвитку:

– дослідження взаємодії засобів масової інформації (комунікації) і суб'єктів політичного процесу, владних інституцій у формуванні демократичної політичної культури;

– аналіз особливостей формування національного інформаційного простору в умовах глобальних процесів у суспільствах, що трансформуються, до яких належить і Україна, зокрема ідеї необхідності посилення ролі держави, державної інформаційної політики в процесах демократизації суспільства, політико-правового захисту національного інформаційного простору, інтегрування України у світовий інформаційний простір.

Теоретико-практичне значення одержаних результатів полягає у

визначенні ролі засобів масової інформації, комунікації, національних інформаційних ресурсів у формуванні вільного діалогічного простору та демократичної політичної культури, практичного конструювання політичної реальності. Напрацьовані матеріали можуть бути корисними при розробці дієвої національної програми, удосконалення політики інформаційної безпеки України, національного інформаційного законодавства. Отримані результати дисертаційного дослідження можуть бути також використані у науково-дослідній роботі – для подальших досліджень проблем становлення та еволюції інформаційного простору, формування демократичної політичної культури; у навчальному процесі – для розробки навчальних курсів з підготовки фахівців інформаційної сфери, політології; у практичній діяльності суб'єктів політичної та інформаційної діяльності, широкій пропагандистській роботі.

Особистий внесок здобувача у працях з теми дослідження, опублікованих у співавторстві, полягає у дослідженні проблем національного інформаційного простору, виробленні термінологічної бази сфери функціонування мас-медіа та національного інформаційного простору. Загальний обсяг статей здобувача у публікаціях, опублікованих у співавторстві, становить 19,3 авт. арк. (загальний обсяг видань, опублікованих у співавторстві, — 226,34 авт. арк.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданнях кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій Університету «Україна», окремі положення дисертаційного дослідження висвітлювались у виступах на наукових конференціях: Другій Всесвітній конференції «Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації» (Київ, 2003); Міжнародній конференції «PR в органах державної влади та місцевого самоврядування» (Сімферополь, 2003); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України» (Київ, 2006); П'ятій Всесвітній конференції «Діалог цивілізацій чи Четверта світова війна» (Київ, 2006), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Державне управління в умовах політичної модернізації України: стан та проблеми» (Київ, 2009).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 27 наукових праць, з яких 7 — у фахових виданнях з політичних наук, затверджених ВАК України, 5 — у тезах наукових конференцій, 15 — у наукових виданнях та монографіях.

Структура дисертації. Відповідно до мети і завдань дисертації робота складається із вступу, трьох розділів, кожен з яких має по два підрозділи, висновків, списку використаних джерел (266 позицій). Обсяг роботи 212 сторінок, із них основна частина тексту – 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, ступінь їхньої апробації, наведено дані про особистий внесок здобувача у працях, опублікованих у співавторстві,

про структуру і обсяг дисертації.

Розділ 1 — «Національний інформаційний простір як об'єкт політологічного аналізу» — складається з двох підрозділів, присвячених огляду наукових робіт, публікацій, спеціальної літератури з означеної тематики, аналізу умов функціонування засобів масової інформації (комунікації), інформаційно-комунікативних систем у суспільствах з різними політичними системами, нормативно-правової бази становлення та розвитку національного інформаційного простору.

У підрозділі 1.1. — *«Інформаційно-комунікативна система як елемент політичної системи суспільства»* — окреслено дефініції, особливості існування інформаційно-комунікативної сфери в умовах різних політичних систем. Зокрема, розглянуто особливості «чотирьох теорій ЗМІ», згідно з якими система ЗМІ може бути авторитарною, патерналістською, комерційною і демократичною, проаналізовано відмінності інформаційно-комунікативних систем, які діють у різних країнах (суспільствах). Окремо розглянуто проблеми формування інформаційно-комунікативних систем, національного інформаційного простору в країнах, що знаходяться в умовах перехідного стану (від авторитаризму, тоталітаризму до демократії), до яких належить і Україна. Акцентовано актуальність врахування для аналізу соціологічного та правового підходів, необхідність розгляду політичних систем (а відтак й інформаційно-комунікативних систем, національного інформаційного простору) як динамічного, рухомого, мінливого механізму, який сприймає і перетворює імпульси, які йдуть від суспільства у відповідні політичні рішення, що, у свою чергу, формують політичну поведінку суб'єктів політики.

Підкреслено важливість інформації як основи будь-якої комунікативної системи, процесу комунікації, політичних процесів та утвердження демократичної політичної культури. Визначено роль соціальної інформації як засобу формування різних точок зору, поглядів і утвердження цінностей та ідеалів.

Розглянуто загальні та специфічні функції інформації, її значення і роль у генезі суспільства. Обґрунтовано важливість інформації в управлінні суспільними процесами, у системі суспільної комунікації, політико-владних відносин. Зроблено висновок, що у процесі накопичення, використання інформація з власне знання стає інструментом і рушієм суспільних процесів, творцем суспільних цінностей, формування політичної культури. Приділено увагу основним функціям інформаційно-комунікативних систем, державному управлінню інформаційною сферою.

На підставі аналізу підсумовано, що в демократичних, стабільних суспільствах, на відміну від авторитарних, тоталітарних, інформаційно-комунікативні системи, засоби інформації функціонують достатньо автономно, в умовах послабленого державного контролю, а то й максимальної його відсутності. Це дає змогу не просто мати більш широкі можливості для діяльності, для незалежного висвітлення будь-яких процесів суспільного життя, але й створює умови для певного контролю за державними інституціями чи

іншими впливовими силами, суб'єктами політичної системи держави, врешті над самою державою.

У роботі зроблено висновок про подальше зростання ролі і впливу інформаційно-комунікативної системи на суспільний розвиток, формування політико-владних відносин, демократичної політичної культури. Зазначено, що з розвитком національного інформаційного простору інформаційно-комунікативна система може взяти на себе функції подальшого прискорення суспільного прогресу, ревізії застарілих традицій, регулювання моральних і навіть правових норм, які детермінують життєдіяльність людей, суспільне управління, що відповідно обумовлює важливість якості й змісту інформації, яка стає механізмом прийняття рішень і фактично засобом регулювання суспільства, його управління.

У підрозділі 1.2. – *«Ідейно-політична та правова генеза становлення національного інформаційного простору в Україні»* – досліджено політико-правові засади функціонування національного інформаційного простору України, інформаційно-комунікативної системи. Ґрунтовно розглянуто законодавчу базу, основні закони України, інші правові документи, що регулюють діяльність ЗМІ, інших суб'єктів інформаційної діяльності, загалом інформаційної сфери. Визначено, що в Україні певною мірою сформовані основи нової інформаційно-комунікативної системи, яка, з одного боку, обстоює українські національні інтереси, а з другого — здатна належно співпрацювати в галузі інформаційної діяльності з іншими країнами. Водночас виокремлено неврегульовані питання інформаційної сфери, підкреслено необхідність вдосконалення інформаційного законодавства, яке має ефективніше враховувати загрози глобальних процесів, забезпечувати доступ громадян до інформації, свободу слова, право на отримання, зберігання та використання інформації.

Розділ 2 – «Особливості формування національного інформаційного простору в сучасній Україні» – складається з двох підрозділів, в яких аналізується стан і особливості функціонування національного інформаційного простору, інформаційно-комунікативної системи України в умовах державотворення та посилення міждержавного інформаційного протистояння.

У підрозділі 2. 1. – *«Інформаційно-комунікативна система України: стан, та особливості функціонування»* – детально проаналізовано стан та проблеми розвитку основних складових (суб'єктів) інформаційно-комунікативної системи України – друкованих ЗМІ, телебачення і радіомовлення, інформаційних агентств, новітніх засобів інформації, книговидання та розповсюдження друкованої продукції, поліграфії, базових ресурсів інформації, системи галузевої освіти та науки тощо. Виявлено й окреслено тенденції розвитку, проаналізовано зарубіжний досвід функціонування та підтримки інформаційно-комунікативної сфери та її суб'єктів.

Зазначено, що принципово важливою, визначальною рисою становлення та формування національного інформаційного простору стала політична демонополізація засобів масової інформації та інформаційних ресурсів,

створення засад демократичної інформаційно-комунікативної системи. Водночас підкреслено, що система державних та комунальних ЗМІ, радіо та телебачення потребує подальшого реформування, зволікання з яким негативно позначається на поглибленні демократичних змін в Україні.

Зроблено висновок про перерозподіл впливовості традиційних та нових засобів масової комунікації, обумовлений науково-технічним прогресом в інформаційно-комунікативній сфері, а також посилення конвергенції інформаційних можливостей мас-медіа, що висовує нові вимоги до професійного середовища, підготовки і перепідготовки фахівців інформаційної сфери.

У підрозділі 2.2. – «Інформаційна політика в сучасній Україні в умовах світового інформаційного простору і глобалізації» – розкрито особливості функціонування національного інформаційного простору у контексті світових інформаційних процесів.

Перехід України до нового інформаційного порядку, входження у світовий інформаційний простір в умовах становлення державності є складним і неоднозначним. Не позбувшись остаточно рудиментів тоталітаризму у медійній сфері, Україна змушена вирішувати проблему становлення власного інформаційного простору у протистоянні як з минулими, так і новими загрозами, які, попри безсумнівні переваги, несе глобалізація, відкритість суспільства. У дослідженні розкрито зміст процесів глобалізації, детально проаналізовано форми і методи інформаційного експансіонізму провідних країн світу, зокрема США та Росії, акцентовано увагу на використанні інформаційних технологій впливу, можливостях новітніх мас-медіа, Інтернету.

Зазначається, що з розвитком інформаційних суспільств, поглибленням інформаційного протистояння між країнами та коаліціями інформаційна складова набуває самостійного, панівного характеру, власне стає домінантою світового розвитку, основою «воєн майбутнього» — «чистих» інформаційних воєн, де мас-медіа стають знаряддям інформаційної експансії, вістрям впливу, фактично знаряддям реалізації локальних чи глобальних намірів «агресора».

Існує низка противаг, що зменшує сторонній інформаційний вплив. Серед них — законодавчий і адміністративний захист національних ресурсів і національного інформаційного простору, поліпшення управління інформаційними ресурсами, їхнє нарощування, інноваційна діяльність, опанування новими технологіями, розвиток інфраструктури, спеціальних інформаційних технологій. Однак поруч з такою — «стримуючою» — тактикою має постати і наступальна доктрина, що зумовила б активну інформаційну політику, спрямовану на протидію інформаційним загрозам, на згуртування суспільства довкола національних інтересів.

Проаналізовано стан міжнародної співпраці в інформаційній сфері, політику України з утвердження українських інтересів, входження у світовий інформаційний простір, розвиток сучасних інформаційних технологій. Акцентовано увагу на втраті Україною ініціативи в інформаційній сфері в контексті міждержавного інформаційного протистояння, необхідності

посилення інформаційної співпраці з демократичними суспільствами, активнішого поширення інформації про Україну, створення позитивного іміджу української держави у світі.

Розділ 3 – «Роль і значення інформаційного простору у процесі формування політичної культури українського суспільства» – складається з двох підрозділів, у яких розглянуто роль засобів масової інформації (комунікації) у процесі формування демократичної політичної культури та висвітлено проблему свободи слова як умови демократичної політичної культури та забезпечення національної інформаційної безпеки; окреслено проблеми та шляхи забезпечення зміцнення та захисту національного інформаційного простору як одного із чинників формування демократичної культури суспільства.

У підрозділі 3.1. – *«Особливості практичної участі ЗМІ у формуванні демократичної політичної культури»* – проаналізовано роль і значення засобів масової інформації (комунікації) у процесах державотворення, формування демократичної політичної культури, конструювання політичної реальності. Зазначено, що є об'єктивні підстави говорити не лише про домінування політичних комунікацій у житті суспільства, а й окремо досліджувати їх вплив на масову свідомість, політичну культуру, громадянське самоусвідомлення особливо в умовах перехідних етапів, де загострені соціально-економічні, політичні проблеми, де наявний високий як творчий, так і конфліктний потенціал. Підкреслено значення засобів масової інформації (комунікації), інформаційно-комунікативної системи, повноцінного національного інформаційного простору як механізму регулювання суспільних процесів, формування політичної культури. Зазначено, що політична реальність постійно змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, що обумовлює нові умови політичного існування, нові правила політичної гри, корекцію політичної культури. Зроблено висновок, що будь-яка інновація в політичній реальності виникає за умови змін у власне комунікативній системі.

Наголошено на першорядній ролі засобів масової інформації (комунікації) у процесі формування демократичної політичної культури суспільства, зокрема важливості розвитку політичної комунікації владних інституцій через систему «зв'язків з громадськістю», паблік рилейшнз, розглянуто їх складові. Підкреслено інтегруючу роль національного інформаційного простору у політико-соціальному процесі, процесі демократизації суспільства загалом, важливість діалогу як між владою та суспільством, так і у середині самого суспільства і влади, який забезпечують засоби масової інформації. Зростання ролі і значення засобів масової інформації (комунікації) загострює боротьбу за вплив на них між політичними силами, різними гілками державної влади України. Засоби масової інформації (комунікації) досить часто використовуються як інструмент політичного протистояння. Це виносить на порядок денний питання удосконалення нормативно-правової бази, яка б регулювала інформаційні відносини, забезпечила вільний і незалежний розвиток мас-медіа та громадський контроль за ними.

Підкреслено важливість інформаційно-аналітичного забезпечення громадян України, спрямованого на активізацію їхньої участі у політичному житті держави, спільного пошуку вирішення суспільних проблем, створення і впровадження медіаосвіти як навчальної дисципліни і спеціалізації.

У підрозділі простежується генеза інституту свободи слова як умови демократичної політичної культури, аналізується стан і проблеми, досвід правового та фактичного забезпечення свободи слова в різних країнах і в Україні. Дисертант доходить висновку, що, попри утвердження демократичних свобод в українському суспільстві, є підстави говорити про загрози принципам інформаційних відносин. Серед проблем, які порушують право на вільне отримання, зберігання, використання і поширення інформації, звужують рамки свободи слова, концентрація й монополізація ЗМІ, залежність редакційної політики від власників, внутрішніх і зовнішніх політичних впливів, цензурування і обмеження доступу до інформації, нерозвиненість комунікаційно-інформаційних мереж, правова неврегульованість функціонування нових засобів масової комунікації та використання інформаційних технологій, деяких питань інформаційних відносин, зокрема щодо відповідальності за ненадання суспільно значимої інформації та ін. Подальшої підтримки потребує розвиток і зміцнення державного статусу української мови.

У підрозділі 3.2. – «Зміцнення та захист національного інформаційного простору України як умова формування демократичної політичної культури» – проаналізовано питання інформаційної безпеки як чинника забезпечення національної безпеки України в цілому, невід’ємної складової функціонування самостійної суверенної держави.

Підкреслено, що для сучасної України проблема інформації, національного інформаційного простору, його розвитку, становлення й захисту постало з перших років незалежності у контексті, з одного боку, особливостей власного національного державотворення, а з другого — загальносвітових, глобальних процесів. Обґрунтовано необхідність подальшого зміцнення та захисту національного інформаційного простору України, проаналізовано політику забезпечення інформаційної безпеки в інших країнах.

Зазначено, що зміцнення та захист національного інформаційного простору України, як і формування демократичної політичної культури, зважаючи на їх актуальність і значимість в сучасних умовах, мають стати одними з головних пріоритетів державної політики та національної безпеки. Вектори такої безпеки зумовлюються значимістю національних інтересів, необхідністю вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз цим інтересам. Оскільки національна безпека держави в першу чергу спирається на політичну безпеку всередині держави, важливе значення мають: розвиток економіки країни і її конкурентоспроможності; рівень життя і соціального захисту громадян, загальна інформованість, демократична культура громадян тощо. Йдеться про політичну, економічну та інформаційну безпеку як про три найважливіших складових національної безпеки загалом. Головними

напрямами забезпечення розвитку національного інформаційного простору, формування демократичної політичної культури України при цьому є: захист інформації; національних інформаційних ресурсів, інформаційна експансія у світовий інформаційний простір з метою забезпечення національних інтересів, утвердження демократичних засад і принципів. Вони потребують консолідованих і узгоджених дій держави і співгромадян, політичних сил, професійних і громадських організацій, суспільства в цілому.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження дає можливість зробити такі висновки:

1. У сучасній Україні, як у більшості держав, що виникли на теренах колишнього СРСР та соціалістичної Європи, нині формується принципово інша, нова інформаційна, комунікативна система, від якості якої багато в чому залежатиме і зміст та форми вияву політичної культури як окремої людини, так і суспільства в цілому. Сутнісний характер та особливості нової інформаційно-комунікативної системи лише усвідомлюються, відпрацьовуються, також стають більш ефективними практичні механізми забезпечення принципово нового національного інформаційного простору. Формування такого простору – це комплекс проблем політичного, правового, духовно-морального, етичного, організаційного, матеріального тощо характеру.

Основу національного інформаційного простору в сучасній Україні становлять власна історична інформаційна традиція, ментальність та особливості духовної культури українства, з одного боку, та досвід створення інформаційних просторів у інших країнах — з другого.

2. Функціонування інформаційно-комунікативних систем у суспільствах з різними політичними системами, стан та розвиток національного інформаційного простору обумовлені парадигмою управління, станом суспільних відносин, ступенем демократичності суспільства в цілому. У демократичних відкритих суспільствах інформаційно-комунікативні системи, засоби масової інформації (комунікації) функціонують достатньо автономно, що забезпечує процес контролю громадян за владою, вільний обмін інформацією. Для нестабільних суспільств гостро стоять питання забезпечення прав та отримання повної та об'єктивної інформації, незаангажованості ЗМІ, свободи слова, а відтак убезпечення громадянських і національних інтересів.

Інформаційно-комунікативна система України перебуває у стані трансформації. Кризові явища, що загострились впродовж останніх років, зумовили звуження сегменту інформаційної продукції та послуг вітчизняних виробників у загальній структурі українського інформаційного ринку. Спостерігається падіння накладів друкованих видань, витіснення з національного телерадіопростору продукції власне українських телерадіовиробників, стагнація базових інформаційних ресурсів, подальше узалежнення української інформаційної сфери від зарубіжних постачальників обладнання та матеріалів, відставання в опануванні сучасних інформаційних

технологій, що створює загрози для забезпечення права громадян і суспільства на отримання об'єктивної, повної, достовірної інформації.

Багато питань стосовно національного інформаційного простору України було і залишається неврегульованими, невирішеними. Основними з них є: недостатня правова визначеність взаємовідносин держави і ЗМІ, між державними та приватними ЗМІ, новими засобами масової інформації (комунікації), між власниками і журналістськими колективами; слабка обґрунтованість відповідного захисту національного інформаційного простору; низький рівень демократизації ЗМІ в умовах переходу від тоталітарної моделі держави до демократичної.

Узалежнення засобів масової інформації (комунікації) позначається і на їх функціональному спрямуванні. Попри різноманітність, вони продовжують виконувати функції, характерні для закритих суспільств, орієнтуючись насамперед на забезпечення інформаційного впливу.

3. Визначальною рисою цивілізаційного розвитку стають глобалізаційні інформаційні процеси, перенесення акцентів уваги провідних держав у галузь інформаційних технологій, інформаційного протиборства і досягнення інформаційної переваги.

Геополітичне і регіональне становище України зумовлює політичні, економічні та інші інтереси до неї з боку провідних та суміжних країн, що загострює питання національної, втім числі інформаційної безпеки.

Нерозвиненість, а відтак слабкість і незахищеність суб'єктів українського інформаційного ринку, інформаційно-комунікативної системи України, національного інформаційного простору в цілому призводить до агресивного входження в нього сторонніх учасників ринку зі значно потужнішою матеріально-технічною базою, технологічними і фінансовими можливостями, зі своєю ідеологією і завданнями, втім числі силової глобалізації.

Недостатня інформаційна присутність України в європейському і світовому інформаційному просторі створює умови для інформаційної ізоляції української держави, робить її уразливішою в інформаційному сенсі, що позначається на інших сферах життєдіяльності – політиці, економіці, культурному середовищі тощо. Позначилось посилення негативних тенденцій, що загрожують інформаційній безпеці та міжнародному іміджу України.

4. Обстоювання національних інтересів вимагає активної інтеграції України у глобальний інформаційний простір, розвиток в ньому українського інформаційного сегмента. Передумовою повноцінного входження України у світовий інформаційний простір є збереження і захист національної інформаційно-комунікативної системи, базових ресурсів інформації, створення нових інформаційних баз. Необхідною умовою є і розвиток науково-дослідної роботи з вивчення проблем функціонування національного інформаційного простору, яка б забезпечувала моніторинг і прогноз тенденцій, внутрішніх і зовнішніх загроз інформаційній безпеці, вироблення наукової стратегії й практичних заходів входження України у світовий інформаційний простір,

освоєння міжнародних стандартів інформаційного обміну та захисту інформації.

Процеси глобалізації, новітні виклики і загрози потребують посилення ролі держави у формуванні національного інформаційного простору, вироблення і реалізації комплексної концепції його розвитку, задіяння балансу протекціоністських та ринкових механізмів з метою розбудови національного інформаційного простору.

Необхідною умовою входження України у глобальний інформаційний простір є узгодження національно-правової бази з міжнародним законодавством в інформаційній сфері, унормування міждержавних відносин і взаємодії щодо інформаційної діяльності, зокрема, щодо забезпечення інформаційної безпеки. Законодавчого окреслення потребує коло зовнішніх та внутрішніх інформаційних загроз. Правового закріплення потребує і власне поняття національного інформаційного суверенітету, визначення його меж, компетенцій держави щодо його захисту, створення і застосування механізму протидії посяганням на інформаційний суверенітет.

5. Стан інформаційно-комунікативної системи, національного інформаційного простору України зумовлює потребу цілісного нормативно-правового поля, продуманої стратегії розвитку та захисту інформаційної сфери, забезпечення інформаційних прав і свобод громадян і суспільства в цілому. На часі необхідність розроблення Доктрини інформаційної безпеки України, відповідно до якої та Концепції національної безпеки має вибудовуватись законодавство в інформаційній сфері, ухвалення зведеного «Інформаційного кодексу України», який би не лише узгодив правове поле інформаційної сфери, а й адекватно відповідав реаліям національного і глобального інформаційного простору, тенденціям в інформаційній сфері.

6. Об'єктивно за своєю суттю, особливостями, призначенням засоби масової інформації (комунікації) відігравали і відіграють важливу роль у формуванні політичної культури народу України. І передусім це стосується підвищення якісного рівня просвіти та участі людей у політичному житті суспільства, залучення громадян до організованих і прогресивних форм суспільно-політичної діяльності, формування в них патріотичних і демократичних політичних орієнтацій. Тому пріоритетними завданнями у справі підвищення ролі засобів масової інформації (комунікації) у процесі формування нової політичної культури в Україні повинні бути розробка і цілеспрямоване впровадження державної національної і регіональної інформаційної політики, спрямованої на задоволення національних інтересів.

У сучасній Україні існує реальна і вкрай необхідна потреба в максимальній демократизації засобів інформації, що зрештою має забезпечити демократичний контроль за діяльністю ЗМІ з боку широкої громадськості, свободу слова, є обов'язковим атрибутом справді демократичного, гуманного, правового суспільства.

Становлення інформаційного суспільства, ринку інформаційних послуг, розвиток інформаційно-комунікативних технологій, розширення сфер

інформаційної діяльності, новітні інформаційні виклики зумовлюють зростання вимог до підготовки фахівців інформаційної сфери, мас-медіа, видавничої справи, корегування відповідних навчальних програм, доповнення їх сучасними знаннями з економіки, маркетингу, права, управління, політології, інформатики тощо.

Зростання конкуренції в інформаційній сфері, модернізація виробничих процесів, поява щоразу досконаліших засобів збирання і поширення інформації, засобів комунікації вимагає осучаснення системи перепідготовки кадрів, яка має оперативно враховувати зміни в інформаційному середовищі, гнучко реагувати на них.

Входження у світовий інформаційний простір, розбудова національного інформаційного поля потребують міжнародного узгодження нормативно-правових основ інформаційної співпраці і власне функціонування інформаційного середовища, термінологічної бази, яка б враховувала світовий досвід і реалії науково-методологічного забезпечення інформаційної сфери, видання в тім числі галузевої інформаційної літератури.

Для забезпечення контролю динаміки змін в інформаційному полі, який давав би змогу мінімізувати інформаційні загрози і виклики, гарантувати через вжиття необхідних адекватних заходів суверенність національного інформаційного простору, забезпечення політики соціально-економічного, політичного, духовного розвитку українського суспільства в цілому, потрібна цілісна державна система наукового аналізу й прогнозу інформаційних процесів як в Україні, так і у світі. Тут можуть поєднуватись зусилля як державних, так і недержавних наукових установ, навчальних закладів, які займаються проблемами інформаційного простору, дослідних центрів різних форм власності, що можуть залучатись за державними цільовими програмами.

7. Засоби масової інформації (комунікації) відіграють визначальну роль у творенні інформаційного суспільства, стають засобом інформаційного впливу в тім числі при вирішенні міждержавних суперечностей. Відтак захист національного інформаційного простору, розвиток національної інформаційної інфраструктури, підтримка національних ЗМІ, стають одним із ключових завдань держави в інформаційній політиці.

Засоби масової інформації (комунікації) в Україні мають великі й потенційно багато в чому невикористані можливості для суттєвого підвищення своєї ролі у подальшому реформуванні громадянського суспільства як головного орієнтира суспільної думки і практики реформацій, одного із основних агентів масової соціалізації.

При цьому для демократичної політичної культури, на наш погляд, необхідний більш потужний і постійний зворотний зв'язок у системі «влада — громадська думка». У демократичному суспільстві довіра до влади безпосередньо визначається здатністю самої влади до реального діалогу з громадською думкою за допомогою засобів масової інформації. У свою чергу, це сприяє формуванню як політичної культури самих владних структур, так і збагаченню і розвитку політико-культурного потенціалу суспільства в цілому. Підвищенню медіакультури громадян і суспільства в цілому повинна служити

медіаосвіта, систему якої потрібно створити.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у фахових наукових виданнях

1. *Бондар Ю.* Проблеми інформаційної безпеки в умовах перехідного суспільства / *Ю. Бондар* // Персонал. — 2003. — № 8. — С. 47 — 49.
2. *Бондар Ю.* Спочатку було слово / *Ю. Бондар* // Персонал. — 2003. — № 12. — С. 8 — 10.
3. *Бондар Ю.* Уніфікуйся чи програєш? Інформаційний аспект глобалізації / *Ю. Бондар* // Персонал. — 2004. — № 4. — С. 26 — 31.
4. *Бондар Ю.* Підтримка книговидання — умова формування національного інформаційного простору / *Ю. Бондар* // Віче. — 2008. — № 12. — С. 2 — 4.
5. *Бондар Ю.* Парадигма інформаційної безпеки як складова національної безпеки в умовах перехідного суспільства / *Ю. Бондар* // Політологічний вісник — 2008. — № 38. — С. 110—119.
6. *Бондар Ю.* Особливості формування національного інформаційного простору в Україні на сучасному етапі державотворення / *Ю. Бондар* // Нова парадигма. — 2008. — № 82. — С. 154 — 161.
7. *Бондар Ю.* Зміцнення та захист національного інформаційного простору України: проблеми та шляхи забезпечення / *Ю. Бондар* // Освіта регіону. — 2009. — № 1. — С. 144 — 146.

Статті у наукових виданнях та монографії

8. *Бондар Ю.В.* Національний інформаційний простір новітньої України: становлення та функціонування у процесі політичної трансформації суспільства: Монографія / *Бондар Ю.В.* — К.: МАУП, 2007. — 184 с.
9. *Бондар Ю.* Плюси і мінуси глобалізації (інформаційний аспект) // Україна на шляху до Європи: Монографія / *Юрій Бондар.* — К.: Етнос, 2006. — С. 179 — 212.
10. *Бондар Ю.* Поле битви — інформаційний простір / *Юрій Бондар.* — К.: МАУП, 2006. — 152 с.
11. *Бондар Ю.* Становлення національного інформаційного простору України / *Валерій Бебик* // Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: Монографія. — К.: МАУП, 2005. — С. 126 — 132.
12. *Бондар Ю.* Свобода слова: українська мірка: Наук. вид. / *Юрій Бондар.* — К.: МАУП, 2004. — 144 с.
13. *Бондар Ю.* Свобода слова: вибір-2004: Наук. вид. / *Юрій Бондар.* — К.: МАУП, 2005. — 120 с.
14. *Протистояння:* Наук. вид. / [Авт.-уклад. *Ю. Бондар.*] — К.: МАУП, 2005. — 120 с.
15. *Бондар Ю.* Граблі несвободи / *Віталій Довгич* // Темник — латентний циркуляр: Джерела до історії цензури в Україні. — К.: МАУП, 2005. —

С. 3 — 10.

16. *Бондар Ю.* Інформаційно-психологічні аспекти діяльності управлінських структур, конструювання політичної реальності / Ю.В. Бондар // Наук. пр. МАУП. — Вип. 6. — К.: МАУП, 2003. — С. 177 — 180.

17. *Бондар Ю.* Громадська думка; Журналіст; Засоби масової інформації; Інформатика; Інформаційна безпека; Інформаційна війна; Інформаційна діяльність; Інформаційна зброя; Інформаційна мережа; Інформаційний суверенітет; Інформаційний тероризм; Інформація; Комунікація; Національний інформаційний простір; Право на інформацію; Преса; Свобода слова та ін. (24 статті) / Ю.В. Бондар // Політологічний словник [за ред. М.Ф. Головатого, О.В.Антонюка] — К.: МАУП, 2005. — 792 с.

18. *Бондар Ю.* Мова засобів масової інформації; Національна преса (засоби масової інформації національних меншин); Національний інформаційний простір / Ю.В. Бондар // Малий етнополітологічний словник. / О.В. Антонюк, В.І. Волобуєв, М.Ф. Головатий та ін. — К.: МАУП, 2005. — 288 с.

19. *Бондар Ю.* Власники інформації; Гонорар; Екстранет; Запис; Інфократія; Інформатизація; Інформаційне агентство; Інформаційне право громадян; Інформація про особу; Кваліфікація; Меритократія; Носій інформації; Публікація та ін. (бл. 30 статей) / Ю.В. Бондар// Менеджмент: Понятійно-термінол. слов. [за ред. Г. В. Щокіна, М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка, В. П. Сладкевича]— К.: МАУП, 2007. — 744 с.

20. *Бондар Ю.* Випуск видання; Влада ЗМІ; Власник інформації; Глобалізація і модернізація; Гуманітарні силові операції; Державна інформаційна політика; Державна підтримка засобів масової інформації; Державний кошт масової інформації; Документована інформація; Друковані засоби масової інформації; Засоби міжнародного інформаційного обміну; Зловживання свободою масової інформації; Інтереси особи в інформаційній сфері; Інформаційна безпека; Інформаційна відвертість; Інформаційна система; Інформаційна сфера; Інформаційне право громадян; Інформаційні процеси; Інформаційні ресурси; Користувач (споживач) інформації; Мовна політика; Свобода інформації; Цензура (близько 70 статей) / Ю.В. Бондар // Етнократологічний словник [за ред. О.В. Антонюка, М.Ф. Головатого, Г.В. Щокіна] — К.: МАУП, 2007. — 576 с.

21. *Мас-медіа у термінах і визначеннях: Корот. слов.-довід.* / [уклад. Ю. Бондар.] — К.: МАУП, 2005. — 222 с.

22. *Бондар Ю. В.* Енциклопедія для видавця та журналіста / Ю. В. Бондар, М. Ф. Головатий, М. І. Сенченко. — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 400с.

Тези доповідей на конференціях

23. *Бондар Ю.* Інформаційний простір національних держав у контексті проблем сучасної глобалізації / Ю.В. Бондар // Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації: Матеріали Другої Всесвітньої конф. (Київ, 23 трав. 2003 р.). — К.: МАУП, 2003. — С. 180 — 186.

24. *Бондар Ю.* Патронатна служба лідера: структура, форми і методи роботи / Ю.В. Бондар // PR в органах державної влади та місцевого самоврядування: Монографія [за ред. В.М. Бебика, С.В. Куніцина] — К.; Сімферополь: МАУП,

2003. — С. 70 — 89.

25. *Бондар Ю.* Національна безпека у контексті проблем національного інформаційного простору / Ю.В. Бондар // Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України: Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 15 верес. 2006 р.). — К.: МАУП, 2006. — С. 563 — 567.

26. *Бондар Ю.* Четверта світова війна: інформаційні чинники / Ю.В. Бондар // Діалог цивілізацій чи Четверта світова війна: Матеріали П'ятої Всесвітньої конф. (Київ, 25 трав. 2006 р.). — К.: МАУП, 2007. — С. 266 — 273.

27. *Бондар Ю.* Державна інформаційна політика: зарубіжний досвід й українські завдання в контексті становлення демократичної політичної культури / Ю.В. Бондар // Становлення і розвиток української державності: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Державне управління в умовах політичної модернізації України: стан та проблеми» (Київ, 23 жовт. 2009 р.) — К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010. — С. 269 — 279.

АНОТАЦІЇ

Бондар Ю. В. Становлення та еволюція інформаційного простору України в процесі формування демократичної політичної культури українського суспільства. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 — політична культура та ідеологія. — Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — Київ, 2010.

У дисертації розглядаються питання формування, становлення та функціонування національного (передусім в Україні) інформаційного простору, його роль у конструюванні політичної реальності, формуванні політичної культури та ідеології, політичних відносин, загальної культури громадян, у формуванні громадянського суспільства.

Аналізуються умови, загальне і особливе у функціонуванні засобів масової інформації (комунікації), інформаційно-комунікативних систем у суспільствах з різними політичними системами, нормативно-правова база становлення та розвитку національного інформаційного простору.

Розглянуто проблеми ролі інформаційно-комунікативної системи у структурі політико-владних відносин, інформаційної політики в сучасній Україні, формуванні демократичної політичної культури та ідеології.

Проаналізовано особливості становлення національного інформаційного простору у контексті світових інформаційних процесів, позитиви і загрози інформаційної глобалізації, окреслено проблеми і шляхи забезпечення зміцнення й захисту національного інформаційного простору, вдосконалення державної інформаційної політики в контексті утвердження державності та демократизації суспільства, формування демократичної політичної культури.

Ключові слова: інформація, засоби масової інформації (комунікації), інформаційно-комунікативна система, національний інформаційний простір,

процеси глобалізації, політика, політична культура.

Бондарь Ю. В. Становление и эволюция информационного пространства Украины в процессе формирования демократической политической культуры украинского общества. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 — политическая культура и идеология. — Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. — Киев, 2010.

В диссертации анализируются вопросы формирования, становления и функционирования национального (прежде всего в Украине) информационного пространства, его роль в конструировании политической реальности, формировании политической культуры и идеологии, политических отношений, общей культуры граждан, в формировании гражданского общества.

Проанализированы условия, общее и особенное в функционировании средств массовой информации (коммуникации), информационно-коммуникативных систем в обществах с различными политическими системами, нормативно-правовая база становления и развития национального информационного пространства. В частности рассмотрены особенности авторитарной, патерналистской, коммерческой и демократической систем СМИ, в условиях англо-американской, континентально-европейской, индустриальной или частично индустриальной и тоталитарной политических систем. Уделено внимание вопросам особенностей политического сознания и его структуры, основным функциям информационно-коммуникативных систем, государственному управлению информационной сферы.

В демократических, стабильных обществах средства массовой информации (коммуникации) функционируют достаточно автономно, в условиях незначительного государственного контроля, что способствует формированию демократических процессов высшего уровня развития и функционирования гражданского общества. Значительное влияние на демократизацию информационных процессов и отношений, формирование демократической политической культуры оказывает и научно-техническая революция, современные коммуникационные технологии.

Развиваясь, информационно-коммуникативная система приобретает функции механизма дальнейшего ускорения общественного прогресса, ревизии устаревших традиций, регулятора моральных и даже правовых норм, которые определяют жизнедеятельность людей, управление обществом.

Значительное внимание уделено проблеме становления и развития национального информационного пространства в условиях становления государственности, глобализации мировых информационных процессов. Раскрыто содержание плюсов и минусов глобализационных процессов, проанализированы формы и методы информационного экспансионизма ведущих государств, использование информационных технологий влияния, возможности современных мас-медий, Интернета. С развитием информационных обществ, углублением информационного противостояния

между государствами и коалициями информационная составляющая становится доминантой мирового развития, основой возникновения и разрешения конфликтов. Определены противовесы, уменьшающие внешнее информационное влияние, пути обеспечения информационной безопасности и защиты национального информационного пространства. Среди них — законодательная и административная защита национальных информационных ресурсов, их модернизация, развитие информационной инфраструктуры, специальных информационных технологий и др. Подчеркнуто: наряду со «сдерживающей» тактикой необходимо внедрение наступательной доктрины, обеспечивающей активное противодействие информационным угрозам, объединение общества вокруг национальных интересов.

Обосновано значение национального информационного пространства, действенной национальной информационно-коммуникативной системы для формирования демократической политической культуры, реализации внутренней и внешней функции национального государства, полноправного вхождения в мировое сообщество.

Ключевые слова: информация, средства массовой информации (коммуникации), информационно-коммуникативная система, национальное информационное пространство, процессы глобализации, политика, политическая культура.

Bondar Y. V. Formation and Evolution of Informational Space of Ukraine in the Process of Forming Democratic Political Culture of Ukrainian Society. — Typescript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of political sciences on a speciality 23.00.03 — political culture and ideology. — National Pedagogical Dragomanov University. — Kiev, 2010.

In dissertation an author analyses the questions of forming, establishment and functioning of national (foremost in Ukraine) informational space, its role in constructing of political reality, forming of political culture and ideology, political relations, general culture of citizens in forming of civil society.

An author analyses terms, common and special in functioning of mass medias (communications), informational-communicative systems in societies with the different political systems, normatively-legal base of becoming and development of national informational space.

The problems of role of the informational-communicative system are examined in the structure of political-imperious relations, information policy in modern Ukraine, forming of democratic political culture and ideology.

An author analyses the features of becoming of national informational space in the context of world informative processes, positives and threats of informative globalization, problems and ways of providing of strengthening and defense of national informational space, perfection of public informative policy in the context of claim of the state system and democratization of society, forming of democratic political culture.

Keywords: information, mass medias (communications), informational-communicative system, national informational space, processes of globalization, politics, political culture.